

Stephen Zunes*

AMERIČKA POLITIKA PREMA POLITIČKOM ISLAMU

Zapaženi rast radikalnih islamskih pokreta diljem Bliskog Istoka a i šire je ne samo prouzročio velika politička talasanja u zemljama koje su pod njihovim direktnim uticajem, nego je i postavio politički islam na samo pročelje briga tvoraca američke politike. Nesretni aspekt ove novopronađene pažnje je bio način na koji je pojačao ružne stereotipe o muslimanima koji već odranije postoje na Zapadu. Ovo se dešava uprkos postojanju umjerenih islamskih segmenata i sekularnih pokreta koji su utjecajni u istoj mjeri kao i radikali u političkom životu islamskih zemalja.

Iako se ogromna većina muslimana suprotstavlja terorizmu, vjerskoj netoleranciji i kršenju prava žena, ovo gore navedeno je prevalentna slika muslimanske vjere širom zapadnog svijeta. Takva raširena neshvatanja o islamu i islamskim pokretima - često pojačana od strane medija, popularne kulture, i vladinih zvaničnika - čine nevjerovatno teškim osuđivanje američke politike.

*Autor je profesor političkih nauka na University of San Francisco, i direktor the Peace & Justice Studies programa na istom univerzitetu, ovaj članak je preuzet iz *Foreign Policy in Focus*, Vol.6, No.24, Jun 2001.

Kako bi se efektivno suprotstavila islamskim militantima, Amerika mora jasno shvatiti razloge zbog kojih je mala ali opasna manjina muslimana prihvatila ekstremne ideologije i nasilne taktike. Ovi su pokreti često ukorijenjeni u legitimnim pritužbama iskazanim od strane nepredstavljenih i potlačenih segmenata populacije, naročito siromašnih. A Amerika je u sve većoj mjeri poistovjećena sa političkim, socijalnim i ekonomskim snagama koje su odgovorne za njihovo žalosno stanje. Mnogi muslimani širom Bliskog Istoka i drugdje su izloženi ne pozitivnim aspektima američkog društva - kao što su lična sloboda, vladavina zakona i ekonomski prosperitet - nego najgorim karakteristikama američke kulture, uključujući materijalizam, militarizam i rasizam.

Iako su naučna i druga muslimanska dostignuća pomogla Evropi da ispliva iz Mračnog Doba, Zapad uopće gleda neprijateljski na muslimane. Još od Krstaških Ratova, pa preko evropskog kolonijalnog doba, sve do konstantnog bombardiranja i sankcija protiv Iraka, zapadni Kršćani su ubili više muslimana nego što je to bio slučaj obratno. Uzimajući u obzir ovaj jak osjećaj za historiju među muslimanima, upotreba i prijetnja vojnom silom od strane Washingtona, nametanje kaznenih sankcija i podrška tlačiteljskim režimima rezultiraju u reakciji koja često uzima oblik vjerskog ekstremizma.

Kada narod izgubi svoj identitet - bilo zbog strane okupacije, relokacije uzrokovane ratom, kolapsa tradicionalne ekonomije ili drugih razloga - dešava se jaka reakcija da se prigri nešto što može ponuditi strukturu, svjetonazor i svrhu kroz koju taj narod nanovo izgrađuje svoj život. Džamija je jedna od malobrojnih konstanti u muslimanskim zemljama koje prolaze kroz snažne društvene disrupcije. Islam je vjera koja nudi jasan smisao društvene pravde, osjećaj osnaženja i lične dužnosti da se suoči sa onima koji uzrokuju nepravdu. Iako postoje jasne reakcionarne orijentacije među nekim islamskim pokretima, drugi pravci unutar islama su izrazito progresivni.

Washington koristi prijetnju islamskog fundamentalizma kao odgovor za očuvanje jako izraženog vojnog, ekonomskog i političkog profila na Bliskom Istoku. Uprkos tome, on često podržava muslimanske tvrdolinijaše kada ih smatra pogodnim za američke interese, kao što je to činio u Afganistanu, Pakistanu i Saudijskoj Arabiji.

Ekstremni islamski pokreti često nastaju kao direktan odgovor na američku politiku. Svrgavanje umjerene ustavne vlade Muhameda Musadika od strane CIA 1953., popraćeno godinama podrške brutalnom Šahovom režimu, je direktno odvelo ka islamskoj revoluciji u Iranu. Američka podrška režimu Džafera Nimeirija tokom većeg dijela njegove represivne 16-godišnje vladavine u Sudanu je odvela ka uništenju većeg dijela civilnog društva u toj zemlji, i rezultirala u vojnom udaru 1989. od strane oficira tvrdolinijaša koji su svrgli sa vlasti kratkotrajni demokratski eksperiment. Tokom 70-ih i 80-ih, američka podrška invaziji i okupaciji Libanona od strane Sirije i Izraela - kao i kasnija američka intervencija - je uništila umjerene muslimanske frakcije i odvela u vakuum kojeg su ispunili sektaši poput Hizbullahe, uprkos razoružanju milicija od strane revitalizirane centralne vlade uz podršku Sirije.

Korijeni islamskog radikalizma polaze iz ekonomske nejednakosti, vojne okupacije i autoritarizma. Uzimajući u obzir da je američka politika na Bliskom Istoku često produbljavala te nepravde, odgovornost za uspon radikalnih islamskih pokreta se često može naći u Americi samoj. Ironično je da je Amerika ponekad podržavala radikalne islamske pokrete i vlade. Naprimjer, Washington je naoružao ekstremne islamske grupacije u Afganistanu tokom 1980-ih prilikom oružanog narodnog ustanka protiv komunističkog režima kojeg su podržavale sovjetske okupacione snage. CIA je trenirala neke od najnotornijih islamskih terorista danas - uključujući sljedbenike Usame bin Ladena.

Uprkos stravičnim izještajima iz Afganistana o talibanskoj totalitarnoj teokraciji, koja je nadmašila brutalnosti komunističkog režima iz 1980-ih, Amerika je izrazila vrlo malo otpora protiv ovog režima sve dok taj isti režim nije odbio da izruči bin Ladena zbog optužbi po osnovi terorizma.

Trenutno, Amerika održava blisku stratešku kooperaciju - uključujući ogromni prijenos oružja, obuku i logistiku, kao i stalno vojno prisustvo - sa Saudijskom Arabijom, jednom od najekstremnijih država u muslimanskom svijetu uzimajući u obzir striktnu interpretaciju islamskog zakona, kršenje prava žena i političku orijentaciju. Saudijski koriste ogromno bogatstvo dobijeno prodajom nafte za finansiranje pokreta koji misle na isti način širom muslimanskog svijeta. Grupacije i pokreti koje Ameri-

ka smatra najproblematičnijim - palestinski Hamas, Talibani u Afganistanu, alžirski FIS i vojna vlada u Sudanu - su imale saudijsku podršku.

Možda je najozbiljniji problem sa američkom politikom Washingtonova podrška represivnim vladama-saveznicima koje ugnjetavaju čak i umjerene islamske opozicione grupe. Ovo često vodi ka reakciji usmjerenoj protiv američkog prisustva od strane islamista koji se suprotstavljaju američkoj podršci onome što oni smatraju nelegitimnom vladom. Amerika racionalizira podršku režimima koji čine velika i sistematična kršenja ljudskih prava kao žaljenja vrijednim ali neophodnim načinom gušenja islamske opozicije koje se Washington boji u slučaju da ista dođe na vlast. Ovo podsjeća na desetljeća podrške represivnim desničarskim vladama u ime antikomunizma. Rezultat je sličan: nedostatak otvorenog političkog izražavanja ohrabruje potlačene sektore da se udruže sa podzemnim - a često i nasilnim i autoritarnim - opozicionim pokretima.

U nekim slučajevima - kao u Tadžikistanu i drugim bivšim sovjetskim republikama - Amerika je čak sklopila savezništvo sa bivšim šefovima komunističkih partija kao načinom borbe protiv porasta uticaja islamskih pokreta. Ovo se dešava uprkos činjenici da su islamski pokreti u većem dijelu Centralne Azije progresivni i umjereni (djelimično zbog jako uticaja Sufija) kada se uporede sa istima na Bliskom Istoku i u Sjevernoj Africi.

Dodatni faktor koji podstiče radikalne islamske pokrete je američka neaktivnost prilikom ubijanja muslimanskih civila. Od Washingtonovog inicijalnog neuspjeha da odgovori na srpske pokolje bosanskih muslimana do sankcija protiv Iraka i podrške izraelskom ugnjetavanju palestinskih i libanonskih civila, američka spoljna politika je podložna ovoj optužbi.

Ekstremističke islamske političke snage su se također pojavile u područjima u kojima se desila dislokacija na širokoj skali usljed ratnih operacija. Američka podrška izraelskoj okupaciji i represiji u Gazi i na Zapadnoj Obali je doprinijela usponu Hamasa i drugih radikalnih islamskih pokreta, uprkos činjenici da su Palestinci historijski bili tolerantniji i pluralističniji od mnogih njihovih arapskih susjeda. Islamski ekstremisti nikada nisu bili bitan faktor u libanonskoj politici, sve do izraelske invazije uz američku podršku 1982., i izraelske 22-godišnje okupacije južnog Libana.

Društvena dislokacija može isto proisteći iz nejednakog ekonomskog razvoja, kojeg Amerika podržava insistiranjem na globalizaciji prema neo-liberalnom modelu. Uglavnom neregulirani zapadni ekonomski upliv u Egiptu, Tunisu i na Filipinima, kao i drugdje, je uvećao nejednakosti u bogatstvu i započeo disruptivnu unutarnju migraciju, dajući podršku usponu islamskih ekstremista.

Bilo bi uistinu pojednostavljenije kriviti isključivo američku politiku za uspon nasilnih i ekstremnih islamskih političkih pokreta. Autokratska i pogrešno vođena socijalistička politika u Alžiru - koja je imala vrlo malo američkog uticaja - je također proizvela islamsku reakciju sličnu pokretima pokrenutim autokratskom i pogrešno vođenom kapitalističkom politikom drugdje. U drugim državama, pak, francuske i britanske kolonijalne zaostavštine zajedno sa određenim domaćim faktorima su dale povod nastanku ekstremnih islamskih grupa. Ipak, američka politika je neupitno podstakla razvoj ovog opasnog političkog trenda.

Vojno rješenje - koje Amerika i neki njeni saveznici očito preferiraju - neće uspjeti zaustaviti uspon militantnih islamskih pokreta. Međutim, Washington je sa uspjehom 'nagovorio' NATO Savez, u očajničkom pokušaju da opravda svoje postojanje nakon Hladnoga Rata, da stavi izazov islamskih pokreta među svoje top strateške prioritete. NATO je već započeo dijalog sa nekim sjevernoafričkim režimima u pogledu međusobnog sigurnosnog aranžmana protiv navodne islamske prijetnje.

Tokom protekla dva desetljeća, Amerika je bombardirala Libanon, Iran, Sudan i Afganistan u cilju izazivanja islamskih pokreta i vlada koje smatra suprotstavljenim američkim interesima. Ti zračni napadi su bili ne samo suprotni međunarodnom pravu nego su rezultirali povećanju anti-amerikanizma, pogotovo tamo gdje je došlo do civilnih žrtava. Pokušaj da se nametne vojno rješenje tamo gdje postoje esencijalno politički, ekonomski i društveni problemi je osuđen na propast.

Kako bi se efektivno suprotstavila prijetnji koja dolazi od radikalnih islamskih pokreta, Amerika mora preusmjeriti svoju pažnju od pokušaja uništavanja takvih pokreta prema promicanju politike koja onemogućava njihovo nastajanje. Slično tomu, Amerika mora prepoznati da nisu svi islamski pokreti suprotstavljeni razvoju političkog pluralizma ili dobrih odnosa sa SAD.

Od Afganistana do Alžira i šire, radikalni islamski pokreti su postali prominentni tamo gdje je došlo do velike društvene dislokacije stanovništva, bilo to usljed rata ili pogrešno vođene ekonomske politike. Politika koja je dizajnirana da minimizira takve traumatične događaje će biti puno uspješnija u podsticanju umjerenosti u islamskim zemljama negoli vojne prijetnje.

Amerika mora obustaviti davanje podrške autokratskim režimima i započeti ohrabrivanje većeg političkog pluralizma. U zemljama kao što su Jordan, Turska i Jemen, gdje je islamskim partijama dozvoljeno da učestvuju u relativno otvorenom političkom procesu, iste su generalno igrale odgovornu - iako konzervativnu - ulogu u političkom sistemu. Radikalniji elementi koji postoje u nekim islamskim pokretima su obično odraz negiranja njihovog prava na učešće u političkom diskursu. Mnogi radikalni islamski pokreti, kao u Egiptu, Palestini i Alžiru, sadrže raznolike elemente. Kada ne bi bili pod opsadom i kada bi im se umjesto toga dozvolilo da funkcioniraju u otvorenom demokratskom sistemu, one bi se najvjerojatnije raspale na veliki broj političkih partija širom ideološkog spektra.

Vrijedno je pomena da je FIS u Alžiru pošteno i nenasilno učestvovao u političkom procesu tokom kratkotrajnog političkog otvaranja u toj zemlji početkom 1990-ih, a kako bi na kraju njegova pobjeda na izborima bila ukradena vojnim udarom. Nakon toga, došlo je do nastanka radikalnog GAM-a koji je započeo kampanju terora protiv stranaca i širokih segmenata alžirskog društva.

Uistinu, **niti jedan ekstremni islamski pokret nikada nije nastao u demokratskim društvima** (masna slova - E. S.). Podržavanje demokratije bi dakle bio ogroman korak u pravcu ostvarivanja umjerenog političkog islama. Amerika mora prestati smatrati islam neprijateljem i umjesto toga početi hrabriti islamske pokrete da rade za pravdu i ekonomsku jednakost.

Washington mora podržati prava Palestinaca na državnost u Gazi i Zapadnoj Obali, što uključuje zajedničko dijeljenje Jerusalema kao glavnog grada i Izraela i Palestine. I Kongres i izvršna vlast (američki predsjednik - E. S.) moraju opozvati rezolucije i izjave koje impliciraju podršku izraelskoj aneksiji arapskog Istočnog Jerusalema i palestinske teritorije koja ga okružuje. Washington mora priznati značaj Jerusalema za sve tri

monoteističke religije. Ne samo da bi takva promjena politike dovela Ameriku u sklad sa međunarodnim pravom, rezolucijama Vijeća Sigurnosti UN-a i praktično čitavom međunarodnom zajednicom, nego bi također uklonila jako emotivno i škakljivo pitanje iz arsenala islamskih ekstremista koji koriste široko rašireni gnjev zbog američke podrške nelegalnoj izraelskoj okupaciji grada kojeg i muslimani smatraju svetim.

Amerika mora prestati promicati radikalnu ekonomsku liberalizaciju u islamskim zemljama, jer takva politika uvećava nejednakost i rezultira u sve većem materijalizmu i očividnoj potrošnji među elitama, a na račun nedostatka zadovoljavanja osnovnih potreba siromašne većine. Umjesto toga, Amerika mora pomoći održiv ekonomski razvoj, kako bi se koristi stranih investicija i globalizacije raspodijelile na pošteniji način i bez socijalnih nemira. Iako su se neke islamske tradicije pokazale relativno tolerantnim prema autokratskoj vladavini, muslimani smatraju prisustvo korupcije i nedostatak brige za socijalnu nepravdu u vladajućim strukturama kršenjem društvenog ugovora kojem se mora suprotstaviti.

U određenom pogledu, politički islam je ispunio vakuum koji je nastao nesposobnošću arapskog nacionalizma, marksizma i drugih ideologija da oslobode islamske zemlje i od nepravednih političkih, ekonomskih i društvenih sistema i od zapadnog imperijalizma. Činjenica da su neki islamski pokreti prihvatili taktike koje mnogi zapadnjaci smatraju neprihvatljivima ne znači da ne treba posvetiti pažnju problemima koji su doveli do njihovog nastanka.

Samo kroz oslovljavanje legitimnih pritužbi ovih pokreta se može postići nada da se zaustave često nelegitimne metode i upitne ideologije. U protivnom, može se desiti da Amerika bude morala učestvovati u nizu sukoba koji bi mogli prevazići krvave hladnoratovske konflikte koji su opustošili zemlje Trećeg Svijeta u prethodnim desetljećima.

Preveo s engleskog: Ermin Sinanović